

**До 150-річчя
від дня народження
Лесі Українки**

УДК 821.161.2.09"18"Л.Українка
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2021.02.255>

**ЛЕСЯ УКРАЇНКА
ЯК ПРЕДСТАВНИЦЯ
УКРАЇНСЬКОГО МОДЕРНУ**

Євген ПАЦЕНКО
Scopus ID: 55804653800

доктор історичних і філологічних наук, професор,
Загребський університет (Хорватія),
кафедра української мови і літератури,
філософський факультет,
вул. Івана Лучича, 3, 10000, Загреб,
e-mail: yevgpan9@gmail.com

Yevhen PASHCHENKO
Scopus ID: 55804653800
Doctor of Sciences in History and Philology,
Professor of the chair of Ukrainian language
and literature of the department
of philosophy of Zagreb university (Croatia)
Ivana Luiza, 3, 10000, Zagreb
e-mail: yevgpan9@gmail.com

**LESYA UKRAINKA AS A REPRESENTATIVE
OF UKRAINIAN MODERN**

The purpose of the article is to highlight the work of Lesya Ukrainka as a representative of Ukrainian modern.

Actuality of theme. The article is devoted to the 150th anniversary of the birth of the outstanding poetess, whose work is interpreted as a clear example of modern culture, a concept that, unfortunately, is not present enough in studies about Lesya. The article also presents Croatian Ukrainian studies at the University of Zagreb, which emerged as a result of mutual recognition of the independence of Ukraine and Croatia, and as a celebration of the 30th anniversary

The subject of the research is the presentation of the life and work of Lesya Ukrainka in Croatian Ukrainian studies by publishing a monograph on the writer in the context of Ukrainian modernism. Modern culture is presented in architecture, painting, arts and crafts, literature in the vast European space, which belongs to Ukraine. The mythological symbolism of the writer's work is considered as a typical stylistic feature of modernism, which is illustrated by visual examples in the architecture of painting of the Ukrainian secession, modernism. The focus is on the imagological aspect of creativity — the reflection of national problems in the context of world culture as a counter discourse to imperial discourse. The analysis is based on comparative-typological and historical-cultural methods.

The conclusions state that Lesya Ukrainka's work belongs to the Art Nouveau style, and the writer is characterized as a clear representative of Ukrainian Art Nouveau — a concept, unfortunately, is insufficiently covered in Ukrainian literary criticism. However, it is widely represented in architecture as Ukrainian Art Nouveau and in painting as Ukrainian Art Nouveau, which together with the works of writers creates a majestic and rich ensemble of Ukrainian Art Nouveau. The need to show the connection of Ukrainian modernism with folk art deserves special attention.

Keywords: Ukrainian modern, imagology, Lesya Ukrainka, Repin, imperial discourse.

Метою статті є висвітлення творчості Лесі Українки як представниці українського модерну.

Актуальність теми. Стаття присвячена 150-річчю народження видатної поетеси, творчість якої інтерпретована як виразний приклад культури модерну, поняття, на жаль, недостатньо присутнього у великому за обсягом лесезнавстві. Стаття також представляє хорватську україністику Загребського університету, що виникла як результат 30-річчя взаємного визнання незалежності України і Хорватії.

Предмет дослідження — презентація життя і творчості Лесі Українки в хорватській україністиці публікацією монографії про письменницю в контексті українського модерну. Представлена культура модерну в архітектурі, живописі, декоративно-прикладному мистецтві, літературі на широкому європейському просторі, якому належить Україна. Міфологічна символіка творчості письменниці розглядається як типова стилістична особливість модерну, що ілюструється візуальними прикладами в архітектурі та живописі української сецесії. Зосереджена увага на імагологічному аспекті творчості письменниці — відображенні національних проблем у контексті світової культури як контрдіалог імперському дискурсу.

Аналіз побудований на порівняльно-типологічному та історично-культурологічному методах.

Ключові слова: український модерн, імагологія, Леся Українка, імперський дискурс.

*Ні, я жива, я буду вічно жити!
Я в серці маю те, що не вмирає!
Леся Українка*

Вступ. Українська культура і література в їх історичному розвитку, попри драматичні зовнішні інтервенції, якими позначене середньовіччя і наступні століття колоніального вторгнення імперій, розвивалася відповідно до головних стильових напрямів європейської культури. Водночас створювалися специфічні національні вирази стильових формаций, що бачимо на прикладі українського бароко, романтизму, авангарду та інших періодів. Одним з прикладів синхронного відображення в українській культурі європейського стильового напрямку був модерн. В кінці XIX — на початку XX століття культура Європи від західних до східних просторів була позначена типологічно схожими стильовими особливостями, іменованими різними назвами як сецесія (нім. *Sezession*) або «нове мистецтво» (франц. *art nouveau*) і надалі у назвах різних країн Європи аж до США. Стиль поширювався в архітектурі, літературі, образотворчому, музичному мистецтві, дизайні, книжковій графіці тощо, створюючи своєрідну спільноту світового модерну. Його назва узаконена в літературознавстві, де лише у слов'янських середовищах присутні поняття як *hrvatska moderna*, *bohémský modern*, *polský modern*, *српска модерна*, *русский мо-*

дерн та інші термінологічні аналогії як *сецесія* і т. п., що відображають один і той же феномен.

Поняття *український модерн*, на жаль, відсутнє в українському літературознавстві, його нема в літературознавчих словниках, не бачимо його у дослідників. Період кінця XIX — поч. XX ст. іменується в українських авторів як *модернізм*. Зазначений термін динамічний за змістом, відображав виникнення явищ, протиставлених традиційним, що було викликано розвитком індустрії і особливо позначилося на індустріальній архітектурі з використанням залізобетонних конструкцій та інших новацій. Такою семантикою поняття модернізму було представлене у французькому середовищі, де символом модерністичного вторгнення в традицію стала Ейфелева вежа, збудована 1889 року. Запозичений з французької мови термін поширювався і на літературу, мистецтво, означаючи напрями, що руйнували традицію, іменовані як натуралізм, декаданс, імпресіонізм, символізм, футуризм, дадаїзм, експресіонізм, неоромантизм, сюрреалізм, екзистенціалізм. В українській літературі, реалістичній у попередньому періоді, модерністські явища виникають поступово, виявляючи себе в окремих елементах і набуваючи з часом динаміки, особливо у творчості Володимира Винниченка, інших письменників. Традиція реалізму домінувала у більшості мистців, тому перехідний період, що передував реалізму, важко назвати модернізмом, який пізніше в українській культурі виявиться в авангардизмі. Періоду перелому століть більше відповідає термін, що виник у німецькій літературі, відомий як *модерн*, який поширювався у культурах Центральної і Східної Європи. Назва модерн аналогічна поняттю сецесії в архітектурі, стилістично перегукується в різних національних середовищах типологічними особливостями декору, рослинною символікою, міфологічними образами та іншими рисами, що пронизує тогочасні літературу, мистецтво. Стиль сецесії поширився по Україні в архітектурних композиціях, відображаючи традиційну приналежність культури до загальноєвропейських тенденцій. Українська архітектура — складова частина загальноєвропейської сецесії. Водночас з типологічно спорідненими стильовими рисами виникали, розвивалися національні особливості сецесії, що ілюструє український стиль в архітектурі модерну.

Назва модерн найбільше відповідає особливостям української літератури на межі століть, де ще не нема місця чисто модерністським рисам західного модернізму. Це була культура, близька до стилістики архітектурних композицій, багато декорованих сесійною колористикою, персонажами, тож не випадково польська україністка Агнешка Матусяк, аналізуючи творчість мистців «Молодої музи», іменує цей період як українська сецесія [1].

Метою нашої статті є висвітлення творчості Лесі Українки як представниці українського модерну.

Основна частина. Стиль модерну, сецесії, як складова розвитку української культури кінця ХІХ — початку ХХ століття, чітко виражений у широкому спектрі мистецтва і літератури на всіх теренах України — південноукраїнській і північноукраїнській, підтверджений численними творами мистецтва. У літературі його яскрава, виразна представниця — Леся Українка. Важко називати її творчість відображенням модернізму, хіба що у розумінні цієї назви як широкого поняття. Проте найбільш адекватною є назва український літературний модерн. Відповідно до того, як стильовий напрям модерну був реакцією на академізм і еkleктицизм останніх десятиріч ХІХ століття, письменниця виступила проти застарілих норм традиційного реалізму, народництва з канонізованими фольклоризмом, етнографізмом у презентації суті українського буття. Її протест був не запереченням національних ідеалів, а виступав як їх модернізація у стильових і сюжетних виразах. Леся Українка спрямовувала українську мову на сюжети і образи світової культури, які втілювала у національній мові, адресуючи твори своєму суспільству. Модерн Лесі Українки був ще одним підтвердженням традиційного європейського української культури, яку не можна зводити лише до фольклоризму, обов'язкових етнографічних маніфестацій. Письменниця стверджувала український простір як невід'ємну складову загальноєвропейського простору. Продовженням традиційного європейського напрямку був Український модерн, виражений як у типових стильових особливостях, що перегукуються в архітектурному екстер'єрі від Іспанії до України, так і в національних рисах, якими позначено, наприклад, модерн в архітектурі Полтави та інших міст. Сецесія, крім загальної типології декору, тяжіла до

національної колористики. Відновлення стильових рис минулого у формі неоготики, необароко та інших архітектурних неологізмів перегукується з мотивами творчості Лесі Українки. Її драматичні поеми вписуються в архітектурні композиції сецесії по Україні, що можуть бути гідною сценою, адекватним інтер'єром для постановок її драматичних творів. Письменниця зверталася до сюжетів і образів різних часів і культур так само, як архітектори декорували свої композиції міфологічними образами, рослинним орнаментом, зображеннями, запозиченими з минулого. Міфологізм екстер'єру київського архітектурного твору Городецького, відомого як «будинок з химерами», може бути близький міфологізму «Лісової пісні», а «Камінний господар» — до споруд неоготики, якою рясніє архітектура сецесії. Лесині драматичні поеми начебто перегукуються з архітектурними композиціями української сецесії. Навряд чи можна знайти в інших слов'янських або центральноєвропейських літературах схожого ансамблю творів, декорованих таким багатим репертуаром світової культури, як в української поетеси. Вона випустила в український простір цілий світ давніх сюжетів, драматичних колізій, заповнивши тематичний вакуум національної літератури, в репертуарі якої домінувала етнографічна колористика.

Проте це був не лише естетизм, це була заангажована, ідейна творчість, спрямована на презентацію нації, її мови в літературному виразі сюжетів і образів світової культури. Поетеса презентувала образ нації як контрдискурс імперському дискурсу в його патологічному антиукраїнізмі. Період кінця ХІХ — початку ХХ століття позначений посиленням репресивної політики щодо українства. Заборони мови, переслідування мистців, конформізм національної інтелігенції — лише деякі прояви шаленого імперського наступу на українство з численними негативними наслідками в середовищі українства. Російський інвентар зображення українського народу, етносу, традиції, антропології становить численний матеріал, що ілюструє великодержавну патологію у сприйнятті сусіднього народу. Українське питання в російській політиці мало гострополітичне значення, оскільки українська національна заангажованість підривала засади імперської ідеології. Імперський дискурс засновувався на привласненні таких національних цінностей як

мова, історія, культура сусіднього народу. Велич русько-українського середньовіччя, назва країни, історія церкви, від прийняття християнства до першого в історії християнства пов'язування католицької і православної церков шляхом унії, численні інші прояви української самобутності піддавалися перекрученню, паплюженню або привласненню імперськими істориками. Заперечення України як самостійної країни, народу як одного зі слов'янських етносів, паплюження його національного виразу стало нормою російської моралі, проникаючи у свідомість від соціальних верхів, охоплюючи інтелігенцію, і розпоршуючись у свідомості обивателя. Царизм у добу свого розквіту, а це і межа ХІХ—ХХ століть, перетворював образ України на карикатурне зображення.

Вся історія української суспільної думки в імперській системі — це історія непокори і відсічі імперським догмам. Яскравим виявом захисту національної культури стала творчість Лесі Українки. Письменниця втілювала, продовжувала законність вітчизняної думки — ствердження національної правди, піднесення гідності, неприйняття приниження, Леся Українка всією своєю постаттю демонструвала неспроможність сил зла зламати її батьківщину, наче маючи у цьому якусь величну підтримку вищих сил. Навіть сам факт її хвороби, яка б примушувала відгородитися від навколишніх проблем, зачинитися в собі, мав своєрідну символіку — на захист національної гідності стала вражена хворобою часу, але незламана духом жінка. Її стан наголошував на покликанні втілити у творчості національний вираз, супротивний карикатурним зображенням нації. За умов духовного занепаду, малодушності, конформізму в національному середовищі, шаленого антиукраїнізму, яким було сповнене російське бачення нації, слабка здоров'ям жінка хоробро виступила проти зла, яке перемогала, озброєна крицею слова.

Письменниця ствердила в національній літературі канон європейської культури — сецесії, створивши вираз українського модерну. Її драматичні поеми в жанровому, тематичному, стилістичному виразі адекватні європейській сецесії. Творчість Лесі Українки вимагає типологічних порівнянь з європейськими представниками модерну. Українська поетеса була, можливо, єдиною щодо такого широкого за-

лучення у творчі осмислення світових тем, мотивів, образів. Географія її сюжетів охоплює великі простори і епохи, тож можемо говорити про макрокосм творчості Лесі Українки. Якщо перетворити її літературні образи, змальовані пензлем поезії, на мистецькі, то виникла б велична галерея світових персонажів, сцен, відображених стилістикою модерну. Домінанту творчості Лесі Українки становила імпліцитно, але виразно наголошена, актуалізація національних проблем: все, що було почерпнуте з інонаціональної скарбниці, з іноземного середовища, висловлювало безпосередньо українську проблематику. Це була загальна риса модерну в слов'янських культурах, де архітектура сецесії, звертаючись до інонаціональних образів, висловлювала національну тематику. Хорватський поет Владимир Назор, створюючи збірку «Слов'янські легенди» (1900), продовжував тенденцію, відому як хорватський славізм, що декларував міфологему слов'янської єдності, частиною якої була і Хорватія. Напередодні Першої світової війни, якій щодо хорватів передувала італійський шовінізм з територіальними претензіями на приадриатичні хорватські міста, апеляція Назора до слов'янства як могутньої спільноти була виражена в образах слов'янських епічних героїв. Збудований 1908 року в центрі Белграда, в стилі російської сецесії палац Росія, пізніше названий готель «Москва», символізував традиційне сербське русофілство. Російський поет Александр Блок віршем «Скіфи» висловлював традиційну російську опозиційність європейському Заходу, тоді ще вірячи у позитив більшовицького перевороту. Український архітектурний модерн низкою виразних будівель стверджував національну стилістику від народної архітектури до церковної, барокової.

Леся Українка зводила свої епічні твори подібно до стилізованих споруд архітектурної сецесії, з якою перегукуються стильові будівлі її драматичних поем. Архітектура її драматичних поем декорована стилістикою національних культур, як і будівлі європейської сецесії. Проте всі твори поетеси були населені духом, ідеями, проблемами її батьківщини. Це була гідна відповідь «наклепникам України».

Леся Українка виступала як українська Жанне д'Арс, що своїм епосом здіймала націю з приниження, підносила до європейського виразу культури і досягла в цьому величну перемогу.

І через півтора століття від народження письменниці ідейні послання її творів не втрачають значення в сучасному українському суспільстві. Її Україна і надалі стоїть перед обличчям зла, втіленого у двох постійних ворогах української незалежності — зовнішньому з російською некрофілією — прагненням відродити ідеологічних мерців — імперії царистської та радянської, і внутрішнім — хронічним малоросійством, конформізмом, дистрофією національної свідомості. Але, попри зла, залишається Україна незламана, дух якої підтверджено у віках і одним з символів якого є Леся Українка.

Висновки. Коли в Україні і в усьому світі вславлюється велика поетеса, в Хорватії публікується книга про Лесю Українку, яка є внеском у вінок на честь письменниці [2]. Хорватська суспільна думка, літературна традиція, діаспора як частина великої української світової діаспори завжди з великою увагою і повагою ставилися до образу України. Відзначимо лише деякі історичні прояви хорватського українізму, що бере витoki вже в добу бароко, представником якого є Юрай Крижанич. Бароковий полігістер формувався, зростав у своєму баченні слов'янства на ідеях українських унійців, виступаючи, разом з ними авангардистом створення європейського християнського союзу шляхом союзництва Рима і Москви у відсічі османам і захисту його рідної Хорватії [3]. Проте ця ідея розбилися об ксенофобію московського царя, який заслав патріотичного хорвата у Сибір, де він відбував заслання 15 років. Звільнений лише після смерті Алексія Романова, Крижанич завершив свій життєвий шлях у битві під Віднем 1683 року, де разом з своїми друзями — українським козацтвом — боронив християнство від османів. Перший переклад Шевченка на всьому балканському просторі зробив тоді ще молодий письменник і майбутній класик Аугуст Шеноа, переклавши 1683 року *Розриту могилу*, якою представив ім'я *Україна* як символ відсічі російському антиукраїнізму. Перша на тому ж просторі книга перекладів поезій Кобзаря вийшла 1887/8 року у виданні Матиці хорватської — з пера поета Аугуста Харамбашича, який також опублікував книгу перекладів Марка Вовчка, переклади Осипа Федьковича. Перша книга про Україну, українців, їхні прагнення до незалежності в роки Великої війни вийшла у Загребі 1916 року, а коли помер Іван Франко,

Обкладинка хорватського видання про Лесю Українку, 2020

хорватська преса повідомляла, що помер *великий письменник України*. Антивоєнна тематика українських новелістів перегукуються з творами хорватських письменників, що засуджували ту війну. Драма «Галичина» Мирослава Крлежи, започаткована 1919 року, опублікована 1922 р., заснована на події насилля австрійської воєнщини над українською селянкою Рушук уособлювала страждання не лише українського, а й хорватського народів у чужій їм війні. [4]. У 1920-х роках українська еміграція в Хорватії підтримувала УНР, виступаючи проти позицій прийнятого білогвардійським антиукраїнізмом белградського уряду. В 1930-х роках українські греко-католики поширювали отримані з Західної України відомості про більшовицький терор і голодомор у підрадянській Україні. В роки війни хорватська проукраїнська інтелігенція солідаризується з українцями «з тихих симпатій до України», як висловлює це ставлення редактор часопису, присвяченого Україні. У роки війни виходять книгами переклади творів Уласа Самчука (*За землю*, 1941 р.) Василя Стефаника (*Сини*, 1943 р.) тощо, а в 1944/45 рр. на тодішньому Філософському факультеті Загребського університету починається викладання української мови.

Комуністичний режим зупиняє початок університетської україністики, припиняється викладання української мови, але поширюється виклад російської; українська ж література представлена перекладами О. Гончара з російських видань, соціалістичною інтерпретацією української класики. Конфлікт Тіто—Сталін з 1948 року зупиняє проникнення російської соціпропаганди, поступово відновлюється інтерес до України, яка, проте, не дуже

приваблює хорватський модернізм соцреалістичною продукцією. В соціалістичній Югославії українське питання викликало підозри офіційних органів як аналогії з хорватським національним рухом, тож перекладається зрідка класика і фольклорні твори. В Україні також перекладається хорватська класика, але і деякі сучасні письменники з історичною тематикою, як М. Крлежа, в чому велика заслуга тогочасних українських перекладачів і особливо часопису «Всесвіт». В радянських прагненнях не випускати югославський простір з поля комунікацій тодішні республіки обох країн мусили розвивати співробітництво — в межах існуючої ідеології. Якщо Росія дружила з Сербією, УРСР отримала за партнера Соціалістичну Хорватію. За цих умов у Загребському університеті в 1964 році започатковано викладання спецкурсу з української мови, яку представляли викладачі з університетів України. Загребський університет був першим і єдиним вищим закладом країни, в якому, після скасування 1945 р., викладалася ця мова. Виставка українського мистецтва у Загребі 1970-х років представляла, в головному, соцреалістичний репертуар, проте вже наприкінці існування соцрежимів відбувається знаменна подія. Під час Днів хорватської культури в Україні у 1980-х роках хорватські мистецтвознавці ознайомилися з закритими фондами українського модерністського мистецтва. В результаті 1990 року в Загребі було відкрито виставку Український авангард 1910—1932 рр. Було це перше в історії українського мистецтва широке, презентабельне демонстрування українського європеїзму, було проведено міжнародну конференцію, опубліковано солідний альбом-монографію з працями дослідників про феномен української культури [5]. Після Загреба поняття український авангард міцно увійшло у науковий обіг, збагачуючись новими дослідженнями.

Історична доля обох країн була спорідненою в подальших роках розпаду соціалістичних конгломератів і подій від переможних до драматичних. Хорватія була серед перших країн, що визнала незалежність України 5 грудня 1991 року, Україна була першою країною членом ООН, яка визнала незалежність Республіки Хорватії, що було зустрінуте в країні з великим захопленням, і як вдячність — одну з вулиць Загреба названо Українська. З встановлен-

ням дипломатичних відносин і відкриттям посольства України в Загребі 1995 року культурні відносини значно поживалися. З ініціативи української дипломатії опубліковано антологію української поезії, дослідження етногенетичних процесів у контексті української культури, сучасних подій посткомунізму. Одним з важливих досягнень було ініційоване посольством викладання україністики як фахового предмету, що привело до створення Кафедри української мови і літератури на Філософському факультеті Загребського університету. Засновано бібліотеку *Ucrainiana Croatica*, що представляє Україну, її культуру, історію хорватською мовою. Після першого видання 2008 р., що розповідало про Голодомор, вийшло понад 20 книг.

Опублікована у цій серії книга про Лесю Українку присвячена 150-й річниці народження великої поетеси як внесок хорватської україністики у світове відзначення життя і творчості письменниці. Це перша в Хорватії монографія про Лесю Українку, адресована широкій громадськості, студентам славистики, дослідникам епохи модерну. Книга створена на працях українських літературознавців, перекладених хорватськими студентами україністика. Вміщено переклад драми «Боярина» як перший в Хорватії переклад драматичного тексту Лесі Українки і перший переклад цього твору в слов'янських країнах.

Книга укладена з метою показати належність творчості Лесі Українки до стилю модерн, який представлено розділами з ілюстраціями української архітектури і живопису. Письменниця характеризується як виразна представниця українського модерну — поняття, на жаль, недостатньо висвітлене в українському літературознавстві. Проте досить широко представлено в архітектурі як українська сецесія і в живописі як український модерн, що все разом з творчістю письменників створює величний і багатий ансамбль українського модерну.

Реалізований проєкт є частиною Програми підтримки українських студій ім. Лисяка-Рудницького Українського інституту.

1. Матусьяк Агнешка. *У колі української сецесії. Вибрані проблеми творчої поетики письменників «Молодої музи»*. Переклад з польської Лесі Демської-Будзуляк. Львів: Піраміда, 2016.
2. *Lesja Ukrajinka i kultura ukrajinske moderne. Prigodom 150. godišnice rođenja Lesje Ukrajinke*. Prijevodi s

ukrajinskoga. Priedili Jevgenij Paščenko i Tetyana Fuderer. Knjižnica Ucrainiana Croatica. Knjiga 23. Zagreb: Katedra za ukrajinski jezik i književnost Filozofskog fakulteta u Zagrebu; Udruga Hrvatsko-ukrajinska suradnja, 2020.

3. Paščenko Jevgenij. *Juraj Križanić i Ukrajina. Graditelji europske kršćanske unije*. Zagreb: Matica hrvatska, 2015.
4. Paščenko Jevgenij. *Hrvatski grobovi 1914–1918. Karpati, Galicija, Bukovina*. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2016.
5. *Ukrajinska avangarda 1910–1930*. Zagreb, 1990.

REFERENCES

Matusyak, Agnieszka, & Demska-Budzulyak, L. (2016). *In the circle of Ukrainian secession. Selected problems of creative poetics of the Young Muse writers*. Translat-

ed from the Polish by Lesya Demska-Budzuliak: Pyramid [in Ukrainian].

Pashchenko, Ye., & Fuderer, T. (2020). *Lesya Ukrainka and the culture of Ukrainian modernity. On the occasion of the 150th anniversary of the birth of Lesya Ukrainka*. Ucrainiana-Croatia Library (Book 23). Zagreb: Department of Ukrainian Language and Literature; Faculty of Philosophy in Zagreb; Association of Croatian-Ukrainian Cooperation [in Croatian].

Pashchenko, Eugene. (2015). *Juraj Krizanic and Ukraine. Builders of the European Christian Union*. Zagreb: Matica hrvatska [in Croatian].

Pashchenko, Eugene. (2016). *Croatian graves 1914–1918. Carpathians, Galicia, Bukovina*. Zagreb: Hrvatski državni arhiv [in Croatian].

(1990). *Ukrainian avant-garde 1910–1930*. Zagreb [in Croatian].